

De bibliothecaresse

INKTAAP JURYPAPPORT GOOIS LYCEUM 2017

Door Sophie van den Bos (6v), Joost Boswinkel (5v), Martijn Croese (5v), David Groot (5v), Noes Petiet (5v) en Yara Voss (5v)

Proloog

Boven, in een witte ruimte die zowel gesloten als open was, ontsloot zich een zware eikenhouten deur, om de bibliothecaresse naar binnen en naar buiten te laten.

Zij was oud, droeg een bril op haar neus en één aan een koordje om haar hals, maar ze liep rechtop en haar blauwe ogen waren scherp en warm. Haar kleding stak af tegen het niets, vuil tegen het felle wit, maar ze leek zich er niet om te bekommeren. De deuren zwaaiden achter haar dicht; de bronzen sleutel draaide zich om in het gat, met een klik die echode in de leegte. De lucht hier was anders; ze moest wennen aan de frisse, schone lucht na zo lang in de muffe warmte van de bibliotheek te hebben gezeten. Haar gedachten dwaalden af naar het boek dat ze momenten eerder dicht had geslagen om de bevalligheid van haar fauteuil bij de haard te verlaten voor de droge koelte van de witte ruimte.

De bibliothecaresse vouwde haar handen op haar rug en wachtte. De eerste zou elk moment moeten arriveren. Even vroeg ze zich af wie er dit keer zouden verschijnen. Zou er een oude bekende tussen zitten? Of zouden het slechts nieuwelingen voor haar zijn? Wie zou ze deze keer ontmoeten, herkennen? En vooral: wat zouden ze te vertellen hebben?

Elk jaar was het weer anders. Ze kon zich er niet op voorbereiden, ze kon slechts wachten tot de verkozen vier voor de deur zouden staan, zich voornemen naar hen allen te luisteren, en op het einde zou ze kiezen. Soms was het haar simpel; soms lag het gecompliceerder; het was lastig de verhalen niet te veel met elkaar te vergelijken, persoonlijke voorkeur niet boven kwaliteit te stellen.

Maar ieder jaar was het haar gelukt; en alle verhalen die zij in voorgaande had geselecteerd verdienden hun plek in haar bibliotheek. Nooit had ze spijt gekregen van haar keuze.

Echte verwachtingen had ze niet - had ze zichzelf niet toegestaan. Ze zouden alleen maar leiden tot misrekening. Tegenvallers, zelfs.

Maar hopen deed ze wel. Op een pronkstuk, een meesterwerk. Ze hoopte op een verhaal het vertellen waard.

Mijn eerste afspraak was laat. Negen uur stipt zou mijn eerste verhaal zich ten gehore moeten brengen, maar om tien over had ik nog niets gehoord naast het traag tikken van de wijzers, onzichtbaar, met iedere tik een bevestiging van het gebrek aan punctualiteit van mijn genodigde. Ik snoof mijn neus, ik had een hekel aan laatkomers. Om de tijd te doden haalde ik het boek dat ik aan het lezen was uit mijn zwarte aktetas. Het duurde niet lang voor ik de ruimte om mij heen vergat en volledig werd meegezogen in de fictieve wereld die zwart op wit voor mij was uitgeschreven. Ik kon een lichte schrik dan ook niet onderdrukken, toen een iel stemmetje mij plots terug bracht in de gewone wereld.

‘Pardon mevrouw?’ Ik stopte mijn boek vlug weg en keer op naar de stem die mij zo had verrast. Nog meer dan van haar plotselinge verschijning schrok ik van het uiterlijk van mijn genodigde. Het was een meisje, nog maar een kind. Een donkere huid, met nog donkerdere, enorme ogen die me verschrikt aankeken. Mijn ogen gleden omhoog. Net boven haar donkere ogen prijkte een wit gehaakt mutsje dat haar hele hoofd bedekte. Hoewel het mutsje dit waarschijnlijk diende te verhullen was het onmisbaar dat het hoofd van dit kind minstens twee keer zo groot was als wat het behoorde te zijn.

Mijn verbazing was slechts een fractie van een seconde van mijn gezicht te lezen, voor ik mij herpakte en mijn glimlach terugvond. Pas daarna realiseerde ik me waarom ik het meisje niet had binnen horen komen. Zij zweefde zo’n vijf centimeter boven de grond, en leek zich te hebben verplaatst zonder een voetstap ten gehore te hebben gebracht.

‘Welkom,’ zei ik tegen haar.

Ze keek me aan, ogen als schoteltjes. ‘Mag ik vertellen?’

Ik knikte.

‘Ik heet Malva. Ik ben de dochter van Pablo Neruda.’

Dit verwarde me. Ik had meerdere bundels van de Chileense dichter een ereplek in mijn bibliotheek gegeven, maar ik kon me uit biografieën noch interviews herinneren ooit iets over een dochter te hebben gelezen.

‘Pablo Neruda had geen dochter.’ Ik kon de argwaan met moeite uit mijn stem houden.

‘Ik ben voortijdig overleden.’ Ze hief een tener handje op en wees naar de achterkant van het mutsje om haar hoofd.

‘O.’ Mijn keel werd een beetje droog.

‘Ik ben acht jaar geworden,’ zei Malva.

‘Daar gaat je verhaal over.’

‘Ja.’

Als het waterhoofd en het zweven dat niet al had gedaan, was mijn interesse nu al helemaal gewekt. Wie was dit meisje? En hoe kon het dat ik nog nooit iets over haar gehoord had? Ik pakte een notitieboek en een vulpen uit mijn tas en knikte het meisje toe.

Het meisje haalde adem, en begon te vertellen. Er leek geen einde aan haar zinnen te komen. Alsof ze haar verhaal sneller wilde vertellen dan haar lippen konden verdragen struikelde ze over haar zinnen. Alsof ze voor jaren aan woorden had die als een golf eindelijk door de dijken heen brak. Ze vertelde honderduit, en leek zelfs een beetje buiten adem toen zij een punt achter haar laatste zin zette. Ik schudde mijn hoofd, schoof mijn bril terug van het puntje van mijn neus.

‘Dankjewel.’ Malva knikte. Toen vertelde ik haar wat ik had opgeschreven.

‘Lief meisje, het doet me pijn te horen dat jouw verhaal al die jaren naar de achtergrond is verdrongen.’ En dat jouw vader, die toch altijd zo in de aandacht stond nooit met een woord over zijn bloedeigen dochter heeft gerept, bedacht ik me.

Het meisje glimlachte 'Ik ben blij dat ik Hagar bereid heb gevonden mijn verhaal onder woorden te brengen. Ziet u, ik was nooit zo goed met taal, niet zoals mijn vader. Hagar daarentegen kon mijn verhaal opschrijven zowaar het een gedicht.'

Hierbij schraapte ik mijn keel. 'Ik begrijp dat je de poëtische taal van Hagar wilde gebruiken om je verhaal te vertellen. Haar zinnen begeleiden jouw reis op passende wijze, en voeren de lezer mee naar alle uithoeken van de hemel.'

Toch had ik mijn twijfels. Ja, Peeters schreef poëtisch, bijzonder, uniek, en dat kwam dit verhaal over dichters ten goede. Maar of het de lezer ten goede zou komen... Ik kon me zeker voorstellen dat een gedicht van driehonderd pagina's na een tijdje vermoeiend zou kunnen worden; verwarrend, misschien. De mooie, maar ten tijde overdreven taal zou het verhaal achter de woorden zomaar tegen kunnen werken.

Hoewel het af en toe lastig was het verhaal van het meisje te volgen, zaten er bepaalde elementen in die zorgden dat ik het toch niet snel zou vergeten. De personages die voorbij kwamen waren onverwacht. Met name de namen die gehoord werden in de hemel, waaronder veel door mij zeer geliefde dichters, gaven het verhaal een interessante wending. Ik merkte bij mezelf dat ik het jammer vond dat ik niet meer over deze personages, met elk hun eigen verhaal, te horen kreeg. Niet dat de relatie tussen Malva en haar vader niet genoeg stof tot schrijven gaf om tientallen boeken mee te vullen, maar vragen over de andere verlaten kinderen werden door Hagar noch Malva beantwoord.

Ik knikte, en keek weer op naar het meisje dat mij inmiddels vol verwachting aan zat te staren. 'Bedankt voor je komst, je zal snel meer van me horen.'

Het meisje maakte een beweging die iets weg had van een lichte buiging voor ze zich omdraaide en richting de eikenhouten deur zweefde. Ze zou na mijn afspraak direct terugkeren. Terugkeren naar de plaats vanwaar haar verhaal tot stand was gekomen, hoog boven in het arendsnest.

II

Nadat de stilte was teruggekeerd en ik mijn handen opnieuw achter mijn rug had gevouwen, hoorde ik de zachte tred van blote voeten gestaag naderen. Het waren er drie paar, drie paar blote voeten. Een beetje verwilderd keek ik op.

Een kleine, dunne man, gekleed in alleen een witte onderbroek, stak zijn hand naar mij uit. Ik nam hem aan, probeerde mijn ogen strikt op zijn gezicht te houden. Hij was wat bleek en hij had donkere kringen onder zijn ogen, maar zijn blik was zacht, en hij had een vriendelijke lach.

‘Ik ben Eldert Haman. Dit zijn Wil van Lanschot en Mark Freelink.’ Hij duidde beide aan door middel van een kloppje op de schouder.

Wil was donkerharig en breedgeschouderd, Mark blond en tener. Ze stonden schouder aan schouder, op armafstand van Eldert Haman, en ze droegen beide een uniform in grijs en blauw. Het hemd van Mark Freelink was keurig in de broek gestopt, de kraag stijf, de stropdas perfect gevouwen. Wil van Lanschot daarentegen had zijn das losgetrokken en de mouwen van zijn trui opgestroopt tot de ellebogen. Zijn hemd hing uit zijn broek. Ze waren een vreemde verschijning, maar elk van de drie heren droeg een vriendelijke, zelfs een opgeluchte uitdrukking. Ik merkte dat de blikken van Wil en Mark elkaar meerdere keren kruisten. Mark bloosde een beetje.

‘Welkom,’ zei ik.

‘Dank u,’ zei Eldert Haman. Hij schraapte zijn keel, leek zich opeens te realiseren hoe hij erbij liep en keek ongemakkelijk op. ‘Ik was, tot korte tijd geleden, broeder op een rooms-katholiek jongensinternaat in het zuiden. Mark en Wil waren leerlingen.’ Hij wierp een korte blik over zijn schouder. ‘We hebben het internaat verlaten.’

Ik zette mijn leesbril op en bladerde naar een lege pagina.

‘Het verhaal dat wij vertellen is er geen voor de lafaards onder ons,’ zei de oud-broeder. En niet de tengere Mark Freelink, maar Wil van Lanschot rilde toen Eldert Haman zijn verhaal begon.

Naarmate het verhaal vorderde, leek de open ruimte kouder te worden. Zijn taal zo beeldend en sferisch, de voorbeelden van de vele mishandelingen zo afschuwelijk dat het mij moeite kostte om me niet om te draaien en mijn bibliotheek in te vluchten. Maar zijn verhaal intrigeerde mij wel, en ik voelde dat zowel de man als de jongens het van groot belang achtten dat dit aan het licht zou komen.

Het verhaal had diepte, het had sfeer, het had liefde, verlangen, angst, vertrouwen - de personages waren wezenlijk - angstaanjagend, ook. De verschrikkingen werden mij levensecht, en hoe meer Haman vertelde, hoe meer ik me realiseerde dat dit verhaal iets voorheen altijd verborgen bloot zou leggen. Het zou taboes doorbreken.

Eldert Haman was uitverteld. Ik had het inmiddels ijskoud. De bevrijde jongens achter hem zagen een beetje witjes, maar hun ogen en die van Eldert stonden vastberaden.

‘Dank jullie wel,’ zei ik, hoewel geen van de jongens een woord had gezegd.

‘Dank u wel. Voor het luisteren,’ zei Eldert Haman.

Ik realiseerde me dat ik niks had opgeschreven. ‘Waar gaan jullie nu heen?’

‘Ik weet het niet. De jongens naar huis, denk ik. Misschien ik ook wel. Naar huis.’

Ik voelde een glimlach op mijn lippen kruipen. ‘Wel thuis, Eldert Haman.’

De halfnaakte broeder glimlachte nu ook, breed. Hij keerde zich om en liep van mij weg. Wil wilde zich ook omdraaien, maar Mark Freelink leek te twijfelen. Uiteindelijk keek hij me over zijn schouder aan en zei hij zacht: ‘Vertel over ons.’ Daarna keerden ook de jongens zich van mij weg en zetten hun blootvoetse pas voort. Naar huis.

Ik zette mijn leesbril af en wreef even over mijn slapen. Toen ik opkeek, zag ik dat de twee jongens elkaars hand hadden gepakt.

III

Mijn derde gast verscheen. Ik stond recht tegenover een gedreven schrijfster. Ik had haar nooit eerder gezien. Ze stelde zich voor als Tessa Leuwsha. Aan haar getinte gelaat maakte ik op dat zij uit een zonnigere uithoek van de aarde moest zijn gekomen. Aan haar accent te horen zal dit wel de regio rondom Suriname zijn.

‘Ik ben blij om hier te zijn,’ zei ze.

‘Welkom,’ zei ik.

Het viel mij op dat zij er, in vergelijking met de eerste twee bezoekers, heel gewoon uitziet. Alledaags gekleed en van middelbare leeftijd. Aan haar schouder hing een cameratas, zo te zien veelvuldig gebruikt. Binnenin hoogstwaarschijnlijk een camera die beelden van vele verhalen herbergt, een kostbaar object.

Ze reikte me haar boek toe. Op de kaft stond een bijzondere vrouw afgebeeld. Ze draagt een gestreepte blouse en een zeer merkwaardig hoofddeksel, waardoor zij direct mijn aandacht trok. Haar gezichtsuitdrukking, daarentegen, liet niet veel emotie toe.

‘Mijn grootmoeder,’ zei Tessa.

Ik kreeg te horen dat zij Fancelyne heet, beter bekend als Fansi. Tessa karakteriseerde haar als een sterke, hardwerkende en zwijgzame vrouw, de dochter van een blanke vrouw en een onbekende donkere man en zelf moeder van negen kinderen. Het werd duidelijk dat Fansi veel heeft moeten doorstaan in Suriname, maar wat zich nou precies had afgespeeld in haar verleden was gedurende lange tijd een mysterie. Totdat Tessa besloot om op onderzoek uit te gaan.

‘Als je iets graag wilt lezen maar het nog niet bestaat, moet je het zelf creëren,’ vertelde ze mij.

Al luisterend naar de inhoud van haar verhaal vroeg ik mij af waarom haar boek zo relevant en belangrijk was.

Tessa vertelde het verhaal boeiend en vlot, en ik kon haar goed volgen. Ze nam me bij de hand, een reis door Suriname. Maar het kwam op mij meer over als een biografie dan als een literair verhaal. Natuurlijk zijn biografische verhalen bijzonder, maar kon dit zich wel staande houden naast de meer literair gerichte werken die mij werden voorgedragen? Past dit in mijn bibliotheek?

Tessa vertelde mij dat de slavernij in Suriname in 1863 werd opgeheven. Ik schrok. Dit was, relatief gezien, nog niet zo lang geleden.

Ik schaamde mij. Nederland heeft hier een enorm grote rol in gespeeld. Het koloniale verleden en het Nederlandse aandeel met betrekking tot de slavernij werd tot op de dag van vandaag nog vaak in de doofpot gestopt, ondanks de invloed die het nog steeds uitoefende op sommige families, families zoals die van Tessa.

Ik merkte al snel dat Fansi vele mensen heeft samengebracht, zonder intentie of besef. Het verhaal van één persoon zorgde voor een onschendbare connectie tussen een gehele familie. Ik merkte dat Tessa zeer betrokken is bij het onderwerp, wat het verhaal boeiend en aangrijpend maakt. Ze liet me wat foto's zien, aanwezig in het midden van haar boek. Wat was er toch een groot contrast tussen Suriname en Nederland, dacht ik bij mezelf. Een verbonden verleden, maar toch zo verschillend.

Toen ze klaar was met vertellen bedankte ik haar. Ze glimlachte naar me en verdween.

Ik heb zeker van haar verhaal genoten. Toch mis ik, als literatuurliefhebber, de intertekstualiteit waar ik de anderen boeken in mijn heilige boekenkasten ook op heb beoordeeld. Een aanwinst voor het voortleven van de Surinaamse geschiedenis. Of het zich echter staande zou kunnen houden tussen de andere kandidaten, dat was de vraag.

IV

Mijn laatste gast kwam binnen, buiten. Ik herkende hem meteen.

Ted Hughes was een lange, slanke man, met donker haar dat in een brede lok over zijn voorhoofd viel. Met trage passen kwam hij op mij afgelopen, zijn handen diep in de zakken van zijn jeans. Hangende brede schouders gaven hem een jongensachtige uitstraling, hoewel hij toch al minstens richting de vijftig moest zijn.

Hij stak een slanke hand naar mij uit.

‘Hallo. Ik ben Ted.’

Ik schudde zijn hand en voelde mijn wangen rood kleuren. ‘Welkom.’

Hij keek even rond. ‘Cosy.’

Ik wist niet goed wat ik moest zeggen, dus ik zette mijn leesbril op en pakte mijn aantekeningenboek en mijn pen. De mondhoeken van Ted krulden omhoog, de hint van een ironische glimlach spelend rond zijn mond.

‘Zullen we dan maar beginnen?’

Ik gebaarde dat hij zijn gang kon gaan.

‘Ik zou u graag het verhaal vertellen over mijn vrouw.’

Ik realiseerde me dat dit het verhaal zou zijn van de dood van Sylvia Plath, een verhaal waarvan ik al vele versies had gehoord, maar nog geen enkele waarin Ted Hughes een mooie rol had gespeeld. Ik voelde mijn wenkbrauwen richting mijn haarlijn bewegen.

‘Ik weet wat u denkt, en ja, mijn verhaal gaat ook over mijn aandeel in de dood van mijn geliefde Sylvia. Maar dit is mijn kant van het verhaal. Het verhaal dat ik nooit heb mogen vertellen.’

Verrast door zijn felle reactie boog ik een stukje verder voorover. Dit zou nog eens interessant kunnen worden. Hij haalde diep adem voor hij op een rustige toon zijn verhaal begon te vertellen.

Al gauw bleek dat zijn vertelling van het verhaal amper overeenkwam met de aan mij bekende versie van de beruchte en veelbesproken relatie tussen de twee dichters. Ted’s pogingen om Sylvia van haar verlangen naar de dood te verhelpen en daarmee ook de last die hij constant met zich meedroeg waren allemaal punten die bedolven zijn geraakt onder leugens en roddels door de jaren heen.

De vertelvorm was prachtig. Gecompliceerd, maar nooit verwarrend. Bomvol symboliek, maar nooit zweverig. Hij maakte veel gebruik van intertekstualiteit en gelaagdheid - hij was dan ook dichter, herinnerde ik mijzelf. Hij betrok er astrologie, mythen, moderne literatuur en poëzie bij, vertelde gepassioneerd, bevlogen. Het verhaal was een serenade en een schreeuw. En ik geloofde hem.

Ted leek opgelucht toen hij zijn verhaal eenmaal had afgerond.

‘Dankjewel,’ zei ik.

Hij ging met zijn hand door zijn haar. ‘Heeft u hierna nog iemand?’

Ik schudde mijn hoofd. ‘Jij was de laatste.’

‘Dan zal ik maar gaan,’ zei hij. Een zweem van een glimlach dreef rond zijn mond, maar zijn ogen stonden verdrietig. ‘Frieda opent haar eerste expositie vandaag.’

Ik wenste hem veel plezier toe en keek hoe hij van me weg slenterde.

Epiloog

De bibliothecaresse zuchtte en zette haar bril op haar voorhoofd. Nu was het aan haar. Ze draaide zich om. De sleutel klikte opnieuw, de echo zowel verwelkomend als onheilspellend dit keer, en de deuren zwaaiden open; warmte walmde haar toe, de muffige, vertrouwde geur kwam haar tegemoet; ze stapte de bibliotheek binnen.

Haar hand gleed langs de ruggen van de boeken die zij voorheen haar ereplek had toebedeeld. Verhulst, Mulisch, Wieringa. Grote namen, wiens boeken hun plek meer dan verdiend hadden.

Haar hand bleef rusten bij de lege ruimte aan het einde van de plank. 2017 stond er in krullende gouden cijfers in het hout van de plank gegraveerd. Welk van de vier boeken zou deze plek naast de andere meesterwerken in mogen gaan nemen? Ze sloeg haar notitieboek open en las haar aantekeningen terug.

Het eerste boek was er een zoals ze nog nooit eerder had gelezen. De alwetende vertelvorm van het meisje dat zowel door werelden als de tijd kon reizen boeide haar, maar eiste ook alle aandacht van de lezer op. Zelfs een ervaren lezer als zij had moeite het verhaal te volgen, verstrikt in de poëtische taal van Hagar Peeters. De verrassende personages en de terugkerende thematiek vormden echter een bloedrode draad voor de lezer om aan vast te houden. In combinatie met het bijzondere, nog niet eerder vertelde verhaal van de verstoten dochter van de Chileense vrijheidsstrijder vormde het boek een waar literair kunstwerk.

Ze rilde toen ze teruggacht aan de beelden die het tweede boek bij haar hadden opgeroepen. Ze kon de mannen nog zo voor zich zien, kwetsbaar en getraumatiseerd. Een verhaal dat ze niet zomaar van zich af kon schudden.

Het verhaal was sferisch zeer sterk. Het voerde me mee naar het zuiden, de hitte, de kou. De personages hadden haar angst, verdriet, pijn, schok, mededogen, haat laten voelen. Het was een moeilijk verhaal om naar te luisteren, niet per sé door de vertelwijze, maar door het emotionele gewicht dat het had. Af en toe was het haar misschien net wat te grafisch, te heftig. Maar dat was ook nodig om het verhaal de impact mee te geven dat het op haar had gehad. Dit verhaal was niet van het scherpe randjes afvijlen, vieze geurtjes verbloemen. Het moest verteld worden zoals het was gebeurd.

Ze kon zich voorstellen dat dit boek een dialoog zou kunnen starten die nu alleen nog gefluisterd werd. Dit verhaal zou de stilte doorbreken.

Ze had Tessa Leuwsha zeer sympathiek bevonden. Ze dacht terug aan die stille Fansi, die zoveel van haar verleden had verzwegen, en aan de reis die Tessa had gemaakt om meer te weten te komen over haar familie. Haar verhaal was er een van grote persoonlijke en historische waarde, maar de bibliothecaresse zag dat het flink tekort kwam aan het literaire eind. Ja, het luisterde fijn, het was makkelijk te volgen, en het nam haar echt mee naar het verre Suriname, maar het miste literaire diepgang, symboliek, gelaagdheid. Ze had van het verhaal genoten, maar het paste niet in deze bibliotheek. Dat was haar duidelijk.

En dan het verhaal van Ted Hughes. dat eindelijk zijn kant van het verhaal vertelde, dat haar meesleepte, emotioneerde, verraste. Hij had haar betoverd, niet alleen met zijn charme, maar met zijn taalgebruik, de symboliek die hij altijd op de juiste momenten aanhaalde. De intertekstualiteit was uniek, de invalshoeken creatief. Hij had me hem doen geloven. Maar dat niet alleen. Hij had me het laten voelen. Liefde, voor elkaar en voor de literatuur. Angst, voor de dood en voor het leven. Pijn, om jezelf en om anderen. Verdriet, om hoe het gegaan is en

hoe het verder zou gaan. Rouw, om het verlies van zijn geliefde. Hij had me alles doen voelen.

Ze keek nog een keer vluchtig haar aantekeningen door, voordat zij de boeken haar punten toekende. Vervolgens noteerde zij, in opperste concentratie, haar eindoordeel nauwkeurig:

Fansi's stilte: 9

Malva : 13

Het hout: 15

Jij zegt het: 17

Ze pakte het boek met de vos op de kaft uit haar tas en liep in een rechte lijn naar haar boekenplank. *Jij zegt het* zou voortaan de lege plek op de plank opvullen.

De bibliothecaresse glimlachte, en sloot voorlopig voor het laatst de eikenhouten deur.

EINDE